

[Электронный ресурс]: принята 17 окт. 2003 г. 32-й сессией Генеральной конференции ООН по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО). Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540r.pdf>. Дата обращения: 18.12.2018.

2. Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь : Закон Рэсп. Беларусь, 9 студз. 2006 г., № 98-3; в ред. Закона Респ. Беларусь от 28.12.2009 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр» Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. Минск, 2011.

3. *Каулен М.Е.* Научные основы музеефикации нематериальных и средовых объектов в контексте музееведения / М.Е. Каулен // Вестн. Моск. гос. ун-та культуры и искусств. 2006. № 4. С. 61–65.

4. *Harrison R.* Heritage: Critical approaches. Abingdon / R. Harrison. New York : Routledge, 2013. 356 p.

5. *Ченайтене Р.* Культурное наследие в глобальном мире / Р. Ченайтене. Вильнюс : ЕГУ, 2010. 217 p.

6. *Лю Чжунан, Му Яньли.* Анализ и разъяснение понятия НКН / Чжунан Лю, Яньли Му // Юго-Западный университет. журн: гуманитарные и общественные науки. 2008. № 5. С. 180–187.

7. *Desvallées A.* La muséologie et les catégories de patrimoine immatériel. Questions de terminologie, à propos de intangible heritage / patrimoine immatériel et patrimoine intangible / A. Desvallées // Museology and Intangible Heritage. International Symposium, org. by ICOFOM. 20th General Conference of ICOFOM. Complete edition of the papers. Seoul : ICOM; München : MPZ. 2004. P. 7–14.

8. *Климов Л.А.* Музейон и интердисциплинарность / Л.А. Климов // Музей. 2012. № 4. С. 42–45.

9. *Кабицкий М.Е., Калмыкова М.В.* Организации Слоу Фуд и Терра Мадре и их деятельность по защите кулинарных и аграрно-промысловых традиций / М.Е. Кабицкий, М.В. Калмыкова // Традиционная культура: науч. альм. 2016. № 2. С. 133–138.

10. *Лю Куйли.* Небо – Земля – Человек, или Время – Пространство – Обряд. Охрана нематериального культурного наследия по отношению к созданию экокультуры / Лю Куйли // Традиционная культура: науч. альм. 2015. № 4. С. 127–131.

Д.У. Філіпчык (Мінск, Беларусь)

ВЫКАРЫСТАННЕ МУЗЕЯМІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ НЕМАТЭРЫЯЛЬНАЙ КУЛЬТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ ДЛЯ ФАРМІРАВАННЯ НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЙ ІДЭНТЫЧНАСЦІ

У артыкуле разгледжана культурна-адукацыйная дзейнасць дзяржаўных музеяў Рэспублікі Беларусь, накіраваная на захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны, а на падставе апошняй – на фарміраванне

нацыянальна-культурнай ідэнтычнасці.

Ключавыя словы: *музеі Рэспублікі Беларусь, захаванне, нематэрыяльная культурная спадчына, нацыянальна-культурная ідэнтычнасць.*

Ва ўмовах імклівага развіцця ўрбанізацыйных працэсаў фарміраванне нацыянальна-культурнай ідэнтычнасці з’яўляецца вельмі важнай і актуальнай задачай для беларускага грамадства. Нематэрыяльная культурная спадчына (далей – *НКС*) можа быць асновай, ядром гэтай ідэнтычнасці. Паводле Канвенцыі ЮНЭСКА 2003 года «Аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны» да яе адносяцца «звычай, формы прадстаўлення і ўяўлення, веды і навукі, а таксама звязаныя з імі інструменты, прадметы, артэфакты і культурныя прасторы, якія прызнаюцца супольнасцямі, групамі і, у некаторых выпадках, асобнымі людзьмі ў якасці часткі іх культурнай спадчыны. Такая нематэрыяльная культурная спадчына, якая перадаецца ад пакалення да пакалення, пастаянна ўзнаўляецца супольнасцямі і групамі ў межах іх навакольнага асяроддзя, ва ўзаемадзеянні з прыродай і іх гісторыяй, а таксама фарміруе ў іх пачуццё самабытнасці і пераемнасці, садзейнічаючы тым самым павазе да культурнай разнастайнасці і творчасці чалавека» [1].

З нарастаннем урбанізацыйных працэсаў паступова змяніліся спосабы трансляцыі *НКС* наступным пакаленням. Узнікла неабходнасць у стымуляванні будучых носьбітаў да засваення не толькі *НКС*, але і ведаў аб традыцыйнай культуры. У справу захавання нематэрыяльнай спадчыны, яе трансляцыі паступова праз рэалізацыю культурна-адукацыйных праектаў уключыліся і дзяржаўныя музеі Рэспублікі Беларусь.

Для актуалізацыі *НКС* і фарміраванні на яе падставе нацыянальна-культурнай ідэнтычнасці музеі Рэспублікі Беларусь выкарыстоўвалі шырокі спектр форм культурна-адукацыйнай работы, імкнуліся комплексна прадставіць розныя бакі нематэрыяльнай спадчыны. Расійская даследчыца музейнай педагогікі М.Ю. Юхневіч вылучае 10 базавых форм культурна-адукацыйнай дзейнасці музея: экскурсія, лекцыя, кансультацыя, навуковыя чытанні (канферэнцыі, сесіі, пасяджэнні), клуб (гурток, студыя), конкурс (алімпіяда, віктарына), сустрэча з цікавым чалавекам, канцэрт (літаратурны вечар, тэатралізаванае прадстаўленне, кінасанс), свята, гістарычная гульня [2, с. 63].

У культурна-адукацыйнай дзейнасці музеі значную ўвагу ўдзялілі знаёмству наведвальнікаў з побытам і традыцыйнымі заняткамі беларусаў. Напрыклад, у 2012 годзе ў *Баранавіцкім краязнаўчым музеі* быў распрацаваны музейна-педагагічны занятак «Побыт і заняткі жыхароў Баранавіцкага края ў канцы XIX – пачатку XX стст.» (для дзяцей ад 9 да 15

гадоў), у 2015 годзе – занятак пад назвай «Адзенне з бабулінага куфра», прысвечаны беларускаму народнаму ткацтву і разлічаны на дзяцей ад 9 да 15 гадоў [3].

Супрацоўнікі *Міёрскага гісторыка-этнаграфічнага музея* распрацавалі цікавы цыкл музейна-педагагічных заняткаў, які знаёміў дзяцей з побытам сялянскай сям’і ў розныя поры году («Вясновы дзень гаспадара», «Летні дзень гаспадара», «Восеньскі дзень гаспадара», «Зімовы дзень гаспадара») [4, л. 31]. Некалькі заняткаў было прысвечана апрацоўцы лёну, традыцыйным святам (Каляды, Гуканне вясны, Купалле), традыцыйнаму строю, асаблівасцям традыцыйнай кухні.

Шмат увагі музейныя спецыялісты ўдзялілі знаёмству з рамёствамі і промысламі. Так супрацоўнікі *Мазырскага аб’яднанага краязнаўчага музея* распрацавалі некалькі музейна-педагагічных заняткаў, накіраваных на засваенне ведаў аб НКС і практычных навываў, звязаных з гэтай спадчынай. Падчас занятка «Чароўныя рукі майстра» малодшыя школьнікі даведваліся аб гісторыі саломаліцтва, засвойвалі асноўныя прыёмы пліцення і стваралі саламяную цацку [5, л. 21]. Падобны музейна-педагагічны занятак «Аб чым спявае гліна» знаёміў з традыцыямі ганчарства.

У філіяле *Мазырскага аб’яднанага краязнаўчага музея – музеі-майстэрні М.М. Пушкарка* быў распрацаваны музейна-педагагічны праект «Жывая гліна», які складаўся з цыкла заняткаў. Падчас іх удзельнікі знаёмліліся з гісторыяй керамікі, яе відамі, тэхналогіяй керамічнай вытворчасці, вядомымі керамічнымі цэнтрамі Беларусі. Адметна тое, што кожны занятак заканчваўся майстар-класам па стварэнні керамічнага вырабу ў спецыяльна абсталяванай для гэтага музейнай майстэрні [6, с. 102]. З 1998 года пры музеі працаваў Цэнтр рамёстваў. У 2012 годзе ў музеі быў распрацаваны занятак «Гліняная цацка-свістулька», падчас якога ўдзельнікі выраблялі цацку, а пасля абпальвання пакідалі яе сабе ў якасці сувеніра.

Для комплекснага засваення ведаў аб абрадах і звычаях музейныя спецыялісты распрацоўвалі асобныя музейна-педагагічныя заняткі ці нават цыклы заняткаў. Напрыклад, *Дзятлаўскі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей* для школьнікаў і дашкольнікаў прапаноўваў некалькі музейна-педагагічных заняткаў, якія знаёмілі з рознымі абласцямі НКС, а менавіта, з гісторыяй святаў («Каляда, калядкі, збірайцеся рабяtkі», «Вясна прыйшла! Цяпло знайшла!») [7, л. 15].

У *Карэліцкім раённым гісторыка-краязнаўчым музеі* музейна-педагагічныя заняткі ахоплівалі асноўныя святы каляндарнага цыклу і праводзіліся па тэмах: «У пошуках папараць кветкі» (2010 г.), «Гуканне вясны» (2015 г.), «А сёння ў нас Масленка» (2016 г.), «Прыйшоў багач – кідай рагач» (2016 г.) [7, л. 18].

Цыклы музейна-педагагічных заняткаў былі разлічанымі на комплекснае

засваенне розных абласцей НКС. Так, супрацоўнікі *Круглянскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея* таксама распрацавалі некалькі прывесчаных НКС музейна-педагагічных заняткаў. З 2010 года яны прапанавалі наведвальнікам цыкл заняткаў пад назвай «Традыцыі і культура беларусаў» [8]. На іх навучэнцы знаёміліся, галоўным чынам, з фальклорнымі традыцыямі («Беларускі фальклор»), апрацоўкай лёну («Як рубашка ў полі вырасла»), музычнымі інструментамі («Музычных спраў майстар»), сельскагаспадарчымі заняткамі («Як хлеб да стала прыйшоў») і інш. [9, л. 20]. Адметна тое, што заняткі адбываліся не толькі ў музейнай прасторы, як правіла ў этнаграфічным раздзеле экспазіцыі, але і ва ўстановах адукацыі. Заняткі прадугледжвалі знаёмства з музейнымі прадметамі, традыцыйнымі спевамі, карагодамі, фальклорнымі выступамі, дыдактычнымі гульнямі і інш. Заняткі суправаджаліся майстар-класамі па выцінанні і пляценні пояса, а таксама продажам рамеснай прадукцыі [8].

Для перадачы ведаў аб традыцыйнай культуры і НКС музеі выкарыстоўвалі розныя формы культурна-адукацыйнай работы. Напрыклад, у *Рэчыцкім краязнаўчым музеі* было распрацавана некалькі тэматычных экскурсій, падчас якіх размова ішла аб НКС. Традыцыям і абрадам, звязаным з жыллём, супрацоўнікі музея прысвяцілі экскурсію «Жыллё нашых продкаў». Тэма ткацтва раскрывалася на экскурсіі «Песня тканіны». Былі падрыхтаваны таксама экскурсіі «Звычаі і вераванні нашых продкаў», «Народныя промыслы і рамёствы Рэчыцкага раёна», «Культура і побыт беларусаў» і інш. [5, л. 28]. У адпаведны каляндарны перыяд адбывалася тэатралізаваная экскурсія «Гуляй, Масленіца!» з рэканструкцыяй элементаў характэрных для Масленіцы абрадаў. Падчас экскурсіі удзельнікі даведваліся аб гісторыі свята, яго хрысціянскім сэнсе і дахрысціянскіх каранях, аб яго рэгіянальных асаблівасцях. Экскурсія суправаджалася майстар-класам па стварэнні лялькі, ваджэннем карагоду, гульнямі і традыцыйнымі спевамі [10]. Падобнае музейнае мерапрыемства пад назвай «Гісторыя светлага свята Вялікдзень» знаёміла наведвальнікаў з гісторыяй, звычаямі і традыцыямі гэтага свята. Традыцыйная экскурсія дапаўнялася тэатралізаванай (рэканструкцыяй) этапаў падрыхтоўкі да свята), майстар-класам па роспісе яек, традыцыйнымі для свята гульнямі [10].

У *Браслаўскім раённым аб'яднанні музеяў* былі падрыхтаваныя тэматычныя экскурсіі і лекцыі «Маляваныя дываны Браслаўшчыны», «Традыцыі саломаліцення на Браслаўшчыне», «Народнае ткацтва Браслаўшчыны» [4, л. 6]. З мэтай папулярызацыі традыцыйных рамёстваў перыядычна арганізаваліся рамесныя кірмашы. У сваіх культурна-адукацыйных праектах музей актыўна супрацоўнічае з калектывамі «Вярба» Дрыўятскага сельскага дома культуры і «Сябрына» Ахрэмаўскай музычнай школы.

Супрацоўнікі *Чашиціцкага гістарычнага музея* рэалізавалі некалькі культурна-адукацыйных праектаў. У кантэксце рэалізацыі аднаго з іх музейныя спецыялісты падтрымлівалі і спрыялі захаванню ў раёне традыцый калядавання. З 1993 г. музей штогод арганізоўваў свята «Калядкі, святкі». Сумесна з фальклорнымі калектывамі арганізоўвалася дэманстрацыя традыцыйнага абыходу двароў, касцюмаў, заклікаў, адбываліся выезды ў населеныя пункты раёна.

У музеі праводзіліся і іншыя свята народнага календара, такія як «Масленіца» (з 2014 г.) і «Спас мядовы» (з 2015 г.). З 2015 года музейныя спецыялісты ўдзельнічалі ў правядзенні «Свята печы», якое арганізоўвалі ў вёсцы Валасачы Цашиціцкага раёна [11, с. 4]. Мерапрыемства было прысвечана традыцыям баўлення вольнага часу, суправаджалася народнымі спевамі, традыцыйнымі гульнямі, сустрэчай з майстрам-печніком. З 2016 года ужо на базе музея пры ўдзеле народнага клуба «Ветэран» адбывалася рэканструкцыя абраду запальвання восенню першага агню ў хаце «Жаніцьба коміна». Музей не абмяжоўваўся арганізацыяй святачных мерапрыемстваў, але выкарыстоўваў і іншыя формы культурна-адукацыйнай работы, напрыклад, сустрэчы з носьбітамі НКС. Летам 2016 года для школьнікаў музеём была арганізаваная сустрэча з майстрам-разбярор У.К. Ялінскім [12].

Рэалізуючы культурна-адукацыйныя праекты ў сферы НКС музеі Рэспублікі Беларусь спрыялі перадачы гэтай спадчыны, яе актуалізацыі і, адпаведна, яе захаванню. У той жа час у новых пакаленняў назапашваліся веды аб традыцыйнай культуры беларусаў, неабходныя для фарміравання на іх падставе нацыянальна-культурнай ідэнтычнасці. Рэвіталізацыя культуры – складаны і працяглы працэс, які патрабаваў ад музейных спецыялістаў стварэння адмысловых адукацыйных праграм, цыклаў заняткаў, а таксама арганізацыі перыядычных музейных мерапрыемстваў.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage // Official website of The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006>. Date of access: 01.03.2019.

2. Юхневич М.Ю. Я поведу тебя в музей: учеб. пособие по музейной педагогике / М. Ю. Юхневич. М. : М-во культуры РФ. Рос. ин-т культурологии, 2001. 223 с.

3. Музейно-педагогические занятия // Афіцыйны сайт Баранавіцкага краязнаўчага музея [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://baranovich-museum.com/афиша/музейно-педагогические-занятия/>. Дата доступу: 11.03.2019.

4. Магэрыялы анкетнага апытання па тэме: «Дзейнасць музеяў Рэспублікі Беларусь па ахове і папулярызацыі нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў 1991–2016 гг. Віцебская вобласць» // *Архіў ІМЭФ НАН Беларусі. Фонд 9. Воп. 5. Спр. 37. Л. 54.*

5. Магэрыялы анкетнага апытання па тэме: «Дзейнасць музеяў Рэспублікі Беларусь па ахове і папулярызацыі нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў 1991–2016 гг. Гомельская вобласць» // *Архіў ІМЭФ НАН Беларусі. Фонд 9. Воп. 5. Спр. 38. Л. 38.*

6. *Сайфутдинова В.Т.* «Резиденция братьев Дедов морозов» и акция «Ноч музеев» в историческом центре «Мозырский замок» / В.Т. Сайфутдинова // 2016 – Год культуры. Музеи и историко-культурное наследие Гомельщины : сб. материалов / Гл. упр. идеолог. работы, культуры и по делам молодежи Гомел. обл. исполнит. ком., Отдел идеологич. работы, культуры и по делам молодежи Жлобин. район. исполнит. ком., Гос. учреждение культуры «Жлобинский историко-краеведческий музей». Жлобин, 2017. С. 101–103.

7. Магэрыялы анкетнага апытання па тэме: «Дзейнасць музеяў Рэспублікі Беларусь па ахове і папулярызацыі нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў 1991–2016 гг. Гродзенская вобласць» // *Архіў ІМЭФ НАН Беларусі. Фонд 9. Воп. 5. Спр. 39. Л. 32.*

8. Музейно-педагогические занятия // Афіцыйны сайт Круглянскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://krugloe.museum.by/node/27805>. Дата доступу: 17.03.2019.

9. Магэрыялы анкетнага апытання па тэме: «Дзейнасць музеяў Рэспублікі Беларусь па ахове і папулярызацыі нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў 1991–2016 гг. Магілёўская вобласць» // *Архіў ІМЭФ НАН Беларусі. Фонд 9. Воп. 5. Спр. 40. Л. 41.*

10. Гуляй, Масленица! // Афіцыйны сайт Рэчыцкага краязнаўчага музея [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://rechitsa.museum.by/node/39008>. Дата доступу: 10.03.2019.

11. *Стукалава Н.* Калі ласка ў нашу хату : [аб правядзенні «Свята печы» Чашніцкім гістарычным музеем] / Н. Стукалава // *Чырвоны прамень*. 2015. 10 ліст. С. 4.

12. Мероприятие «Мастерская радости» // Афіцыйны сайт Чашніцкага гістарычнага музея [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://chasniki.museum.by/be/node/39776>. Дата доступу: 09.03.2019.

Т.В. Кедрок (Мінск, Беларусь)

ВОПЫТ ВЫКЛАДАННЯ КУРСА «ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНАЯ СПАДЧЫНА БЕЛАРУСІ» У БНТУ

У артыкуле разглядаецца вопыт выкладання курса «Гісторыка-культурная спадчына Беларусі» у БНТУ, распрацаванага на кафедры «Гісторыя, сусветная і